



Ion Iancovescu

Din ce compartiment al memoriei, înghețuit alături de alte figuri ale tinereții mele, să-l scot, pentru o fotografie *à la minute*, pe Ion Iancovescu? O traiectorie luminoasă leagă cele două clipe, una foarte depărtată, din anul cînd l-am cunoscut într-un turneu cu *Cafeneaua mică*, și aceea, încă proaspătă și amară, cînd l-am regăsit pe năsălia lui în capela cimitirului, așteptînd ca într-o anticameră friguroasă, cu un suris înghețat în colțul buzelor care părea gata să se deschidă ca să-mi spună: Văzuși? O făcuși și pe asta!

Nu-i pot reconstitui fizionomia decît din cîrmepe, așa cum îmi vin în minte, ca pictorul care aruncă culorile din vîrfurile cuțitului, neștiind încă bine ce-o să iasă, pe pînză, din joaca lui. Nu am, vai, darul portretului solemn, să zică cel care l-o privi

„grozav l-a mai prins, uite i-a pus și lavaliera cu picățele”...

În olteanul acesta care și-a risipit vreme de cincizeci de ani farmecul și hazul innăscut al unui măscărici de geniu, jumătate pe scenă, jumătate la cafenea, surprindeai spiritul scinteiilor al unui parizian altoit pe umorul unui țaran din Vilcea. Îl aud și acum: „Eu sînt Ion de la Cocora-Smeurăț, neam de boieri încinși cu curmei de tei, adică ajunși în sapă de lemn, deși una din străbunicele mele e zugrăvită cu paraclisul în palmă, ca o ctitorită ce era, pe zidul bisericicii din sat. Tatăl meu, Jeannot, directorul unei gazete conservatoare, a fost, cred, singurul dintre fruntașii partidului conservator, fără moșie, fără casă, fără para chioară în buzunar. Asta l-a și îndemnat pe Cantacuzino-Nababul să-l întrebe într-o zi:

— Măi Jeannot, tu de ce ești conservator? Noiăștia! Alți vrem să ne conservăm moșiile și castelele, dar tu, un pirlit, pentru ce lupți?

— Și tatăl meu, de colo:

— Eu, domnule, lupt ca să-mi conserv... odaia de hotel (neplătita) în care locuiesc.

Împrejurările m-au făcut să-i cunosc nu numai zimbetul voios, privirea scăpărătoare și vorba de duh care se ofereau oricui, ci și suspinul surd ca un horcăit, tăcerile în care bufonul se închidea ca să plîngă pe dinăuntru. Scriu *bufonul* fără a mă gîndi la actor, transmînd rolul de nebun al Curții la funcția publică a omului de duh căruia societatea îi tolerează observațiile usturătoare tocmai pentru că vede în ele doar ghiduşile unui michidută inofensiv. Cu cîteva luni înainte de a ne părăsi spre a se muta de la cafeneaua de pe bulevard în vreuna din cîmpile Elysées, îmi spunea: — O viață întreagă am făcut glume pe socoteala unora sau altora, și nimeni nu s-a supărat. Toți ziceau: „Iancovescu? *C'est un drôle!*” O singură dată am fost luat în serios și nu mi-a mers bine.

În glas îi tremura o tristețe care venea mai de departe și mai din adînc, dezmințind parcă versiunea așa de răspîndită a unui Iancovescu veșnic hazliu.

Dintr-un caiet destinat unor memorii, extrag la împlinire cîteva momente iancovesciene. Ele vor aminti pe vechiul meu prieten celor care l-au cunoscut; iar ceilalți, mai tineri, își vor putea face o imagine, fie și vagă, a celuiia care a fost Ion Iancovescu de Cocora-Smeurăț:

1917. În Bucureștiul ocupat de armata lui von Mackensen, Iancovescu refuză să recite versuri la un festival închinat poeziei germane. E ridicat de la cafeneaua Princiari și închis în subsolul Cercului Militar, arest al Komandaturii. După două zile, cere să vorbească cu maiorul von Gebstel, ofițerul care dirija treburile teatrului și literaturii în țara cotropită.

— Domnule baron, vreau să vă fac o propunere, avantajoasă pentru amîndoi. Dumneavoastră mă puneți în libertate, iar eu vă dau un costum civil din garderoba mea. Văd că sîntem cam de aceeași statură.

— Un costum civil? se miră baronul. Ce să fac cu el?

Iancovescu surise:

— Vă va prinde bine în ziua cînd va trebui s-o ștergeți de aici. În uniformă asta și cu coiful pe cap nu văd cum o să ajungeți teafăr pînă în Vaterland.

Nu se știe dacă Gebstal a fost tentat de ofertă sau doar a prețuit curajul actorului. Peste un ceas însă Iancovescu era liber.

1918. Iancovescu locuia la hotelul Union și mîncă pe unde apuca. Un cunoscut al său, foarte bogat, Olmazu, dacă nu mă înșel, îi propuse într-o zi:

— Ascultă, Puicule. De ce să stai la hotel?

Mama are o casă de nouă odăi în care

locuim decît eu cu dînsa. Comută-te și tu la noi. Casă, masă, pensiu completă. Și gratis.

Cum Iancovescu aflase din experiență că mai ieftin decît gratis nu există, acceptă îndată. După o lună însă, iată-l anunțîndu-și prietenul că se mută iar la hotel. Acesta se arată surprins:

— Ce nu-ți place la noi, Puicule? Nu cumva te-a supărat cu ceva mama?

— A, nu, făcu Iancovescu, stînjinit. N-am pomenit femeie mai amabilă. Dar tocmai de asta mă mut.

— Nu-nțede.

— Mă simt jenat că stau la voi de po-mană, ca un pui de bogdaproste.

— Asta era? rîse prietenul. Bine, vei primi de la mine în fiecare lună o mie de lei, iar tu i-o vei da mamei, drept chirie.

Trei luni mai tîrziu, Iancovescu își manifestă iar hotărîrea de a se muta.

— La noi ai o cameră mai elegantă ca la hotel, masa e mai bună ca la restaurant. Atunci, ce anume nu-ți convine? vru să știe Olmazu.

— Nu-mi convine chiria, răspunse Iancovescu. E... prea mică!

Mai e nevoie să spun că mama gazdă nu primise nici un ban?

1927. Ministerul Artelor hotărîse să acorde niște subvenții teatrelor particulare. Iancovescu, care înghetase Teatrul Fantasio din Sărindar, află că subvenția lui era cea mai redusă din toate. Se duce glonț la ministru, o persoană care nu avea faima unei inteligențe deosebite.

— Domnule ministru, aș dori să știu pentru ce mi s-a fixat o subvenție derizorie în timp ce lui Tony Bulandra îi acordați două milioane.

Ministrul răspunse zîbind, probabil fără intenția de a jigni:

— Ei, domnul Bulandra și-a cîștigat mari merite în teatrul românesc.

Atîț i-a trebuit lui Iancovescu.

— Păi, cum, făcu el abia stăpînindu-se, aici banii se dau după merit? Dar dumneata nu primești tot atîta leafă ca și Titulescu?

1939. Secretarul lui Carol al II-lea îi reproșă lui Iancovescu unele glume mai tari făcute pe seama augustului său stăpîn, mirîndu-se că un actor ca dînsul, și pe deasupra fiu al unui jurnalist conservator, „sapă monarhia”. Iancovescu îl întrerupse, amintindu-i că Ludovic al XIV-lea dădea parale din caseta sa personală actorului Jean Baptiste Poquelin, altfel zis Molière. Era probabil o sugestie. Auzind-o, secretarul regesc își îngădui să suridă: „Păi ce, tu ești Molière?” Iancovescu a admis cu jumătate de gură că nu e, adăugînd însă: „Bine, dar nici *el* nu-i Ludovic al XIV-lea!”

Deocamdată, punct. Văd bine că vorbind despre Iancovescu, n-aș mai isprăvi nici-odată.

Sergiu Dan